

Literatura jako cesta k poznání

S J. A. Goytisolem o inspiracích španělské tvorby

José Agustín Goytisolo (1928) pochází z rodiny bohaté na umělecké osobnosti — jeho mladší bratři, Juan a Luis, patří dnes ke stálým španělské prózy, přičemž dílo prvního jmenovaného bylo hojně překládáno i u nás. José Agustín se však věnuje výhradně poezii. Snaží se o syntézu dějin, života a literatury, které jsou podle něho nerozdělitelné. Uvedl se již v roce 1955 sbírkou *Návrat*, potom následovalo celkem dvanáct knízek, z nichž zatím poslední je pozoruhodný *Králi žebřák*. Je nositelem řady národních a mezinárodních cen, překládá hlavně z italštiny (Pavese, Ungaretti, Quasimodo, Montale), ale i z němčiny a ruštiny (Brecht, Jesenin aj.). Redakčně se podílel také na antologiích současné katalánské a kubánské poezie. Požádal jsem ho o rozhovor.

■ V poslední době někteří katalánští tvůrci přestali psát španělsky a zřejmě z jistých nacionálních pohnutek se ke čtenářům obracejí v rodné řeči. Jak tomu bylo ve vašem případě?

Otec měl baskické a kubánské předky, v matčiných žilách kolovala katalánská krev, ale u nás doma se vždy mluvilo jen kastílsky, takzvaně »španělsky.« V tomto jazyce jsem se začal literárně vyjadřovat nejprve já, potom i moji bratři Juan a Luis.

■ Barcelona, třímilionové město, tvoří námětovou kostru všech vašich knízek. Opravdu všech?

Téměř nikdy, vyjma jedné jediné sbírky veršů napsané s cílem zachytit lidovou slovesnost zdejšího regionu, »nehovořím« o životě na venkově. Lovcovy kroky [1980], to jsou umělecky ztvárněné písně, které jsem slyšel, když jsem sám nebo s přítelem prozaikem Rafaellem Sánchezem Ferlosiem chodil na lov.

■ Na první pohled směřujete k tomu, co literární kritika považuje za akční, sociální poezii...

Má tvorba nesouvisí přímo se společenským děním. Lze to pozorovat například ve sbírce *O okolnostech* (1983), do níž jsem zařadil i dvanáct epigramů, které se jako situace mohou v průběhu dějin opakovat. Nikdy jsem nepsal poezii bojující nebo povrchně angažovanou. Dávám přednost sociálně kritickému verši, abych zobrazil společnost, v níž znovu dochází k jistým nepravostem a nesrovnalostem.

■ Žalmy ve větru, vydané ještě za Franka roku 1956, představují mezník ve vývoji španělské poválečné poezie. Poznamenala je cenzura?

V poezii bylo snazší cenzuru obejít, jestliže autor sáhl k satíře. Tím, že jsem citoval biblí, mohl jsem si dovolit vlastně všechno. Místo abych někoho označil za vraha, pěl jsem na něj chválu, ale neukázal prstem. Zesměšnění je způsob, kterak nepřímou diskreditovat brutální formy jednání a myšlení. Ve skutečnosti jsem s cenzurou potíže neměl. Nikdy mi nevyškrtl žádnou báseň, jeden verš.

■ Ve Španělsku bylo období kultu osobnosti zvlášť dlouhé. Připomeňme v této souvislosti architekturu oslavující Prima de Rivera (1923–1930) a Franciska Franka (1938–1975)...

V jednom z oněch catullovských epigramů si беру na mušku jistého nejmenovaného generála, jehož sochy zdobí snad každé menší španělské město. »Ten generál byl všemi nenáviděn / a přec tu ještě má jez-

deckou sochu / pobuřuje ne svými krutými činy / jako spíš proto, že byl vždy špatný jezdec.« Diktátor se totiž rád nechává zpodobňovat v sedle, neboť si tak připadají jako bájní kentauři.

■ V básni *Preludium k nezdařené generální stávce* ze sbírky *Králi žebřák* (1988) relativizujete pravdu do té míry, až se zdá, jako by se objektivita rodila filtrem zdání. K čemu má spisovatel upřít svou pozornost?

Za diktatury, když jsme hovořili o takzvaných objektivních pravdách, jsem si uvědomil, že záleží na tom, kdo je vyslovuje. A tehdy jsem svým přátelům řekl: tohle nevyšlo, stávka se nezdařila. Proč si nezakážeme mluvit o objektivních podmínkách, které jsou subjektivní, protože jsou nám vnucovány představiteli režimu? Zakažme si mluvit o svých objektivních pravdách a píšme radši o svých subjektivních názorech, snad to už příště vyjde. Tahle naruby obrácená logika nás tenkrát pobavila a také přinutila se trochu zamyslet.

■ Na které proudy ve španělské literatuře navazujete?

Ovlivnila mě zejména první poválečná generace, jmenovitě skupina sociálních básníků patřících k tolerované opozici — například Victoriano Crémér, Gabriel Celaya, Blas de Otero a José Hierro, kteří se postavili proti spisovatelům sdruženým od roku 1942 kolem časopisu *Garcilaso*. V jedné básni, jmenuje se *Nebeští*, odmítám onen melodický a zároveň nekritický, ba nestoudně chvalotečící verš, jak jej prosazovali falangisté při vymezování literatury a vojenského stylu.

■ S čím novým přišla Generace 50?

Celaya a Otero byli obroditeli, v tom navázali na myšlenky Unamuna, Baroje nebo Antonia Machada, tedy příslušníků Generace 98. My jsme však kráčeli spíš ve stopách Generace 27 — Lorky, Aleixandra, Alonse, a hlavně Cernudy. Odmítali jsme silná frázovitá slova. Já jsem Španělsko nikdy nevzýval, bylo to pro mne jaksí obnošené té-

PALEONTOLOG PROFESOR G. TICHÝ působící na univerzitě v Salzburku potvrdil s konečnou platností, že lebka uchovávaná v místní Mozartově hudební škole je skutečně část kostry světově proslulého skladatele W. A. Mozarta. Vědec prokázal, že jednou z chorob, které způsobily smrt velkého tvůrce ve věku 36 let, bylo i krvácení do mozku, což odpovídá i poznámkám z posledních dopisů, v nichž si Mozart stěžoval na úporné bolesti hlavy.

ma, radši píšu o prostých věcech, o tom, co se děje v určitém čase a na určitém místě, kdykoli a kdekoli. Navíc se mi zdálo, že Oterovo a Celayovo poselství nemůže takto dospět k širší čtenářské základně.

■ Proč?

Naše barcelonská skupina se zabývala hlavně o problematiku vztažnou mezi spisovatelem a čtenářem. V tomto směru jsme měli na věc jiný názor než kupříkladu Vincente Aleixandre. On jako učitel a starší přítel nám trpělivě naznačoval, že literatura je pouhé sdělení. My jsme se naopak domnívali, že je něco víc: cesta k poznání.

■ Máte utkvělé myšlenky? Jaká slova a obrazy by mohly nejlépe vystihnout vaši tvorbu?

Tvrdí to mnoho lidí a já budu jen opakovat: nemyslím si, že jsou poetická slova a celé verše. Gejzír poezie vytryskne teprve tehdy, když opustíme navyklý způsob vyjadřování. Řeknu-li, že je pět hodin, jde o větu oznamovací. Básník, jakým byl Lorca, by však poznamenal... a to je právě ten ozvláštněný jazyk: »V pět hodin odpoledne. / Bylo přesně pět hodin odpoledne. / Byl temně buclý už, řval v jeho čele / v pět hodin odpoledne. / Gangréna už se

objevuje v dálce / v pět hodin odpoledne. / Ach, strašlivých pět hodin odpoledne! / A na všech hodinách bylo pět hodin!«

■ Kdybyste měl krátce charakterizovat současnou situaci ve Španělsku, která slova byste zvolil?

Vlažný socialismus = sociální, ale protifrankistická demokracie.

???

Je třeba prohloubit společenskou aktivitu při rozdělování národního bohatství. Je třeba rozdávat bohatství, ne bídu.

■ V Barceloně redigujete knižnici Ediciones del Mall nakladatelství Marca Hispánica. Co sledujete ve svém dlouhodobém plánu?

Klade si za cíl uveřejňovat překlady do španělštiny a přitom je konfrontovat s katalánským originálem. Knižnice je určena zhruba 300 miliónům potenciálních čtenářů.

■ Předpokládáme, že byste měl takovou výkonnou moc, které kroky byste podnikl na podporu národní literatury?

Zlevnil bych papír a snížil daně uvalené na knihy tak, aby byly přístupné všem.

Děkuji za rozhovor.

JIRÍ BRYNDA

J. A. Goytisolo Preludium k nezdařené generální stávce

Františkán William jehož slova
dnes mě zasahují
zběsile a vytrvale jako kapky
tohoto silného deště za tvými stěrači
napsal: »Byl to bůh který nastolil
svobodu
pročež má člověk vést
a řídit
své jednání bez papeže a prostředníků.«

V Miláně jsi pocítoval na prsou tenhle
nynější tlak;
i compagni dali ti vědět o všem a nevynechali
ani jediný detail
a přesto se shledáváš jako nedochůdče
jemuž pořád vyprávějí stejnou pohádku
a dítě ani neprotestuje.
Jak ostře vane tenhle mistr! Chceš utéct
z tohoto kamenného náspu moře; ó, zimo v Avignonu!
Františkán William stejně jako občas i ty
se cítil na konci sil a jeho duch vibroval
jak hlavní stožár plachetnice unášené proudem
přesto dál říkal to čemu věřil.

Šlápneš na plyn a zastavíš u starého hotelu
zaparkuješ zeptáš se máte volný pokoj?
hlasem
prosebníka: nechte mne pár hodin odpočinout;
přijel jsem sám a nemám jídlo ani houni.
Recepční kniha: štěstí nebo smůla
je vepsána do temných stran noci.
Co chceš provést? Změnit věstbu?
Zatímco se zapisuješ a přidělují ti
pokoj
další mnichova věta tě dotlačí k výtahu:
»Neomylný není nikdo; nikdo nemá celou
pravdu.«

Při vstupu do místnosti smutek vládne oknu;
díváš se aniž bys něco viděl. Dál přál a ty
se vracíš
do milovaného města a nenáviděného prostředí.
Prostěradla studí. Až překročíš
čáru
a dorazíš potom k cíli budeš schopen vysvětlit
to nač myslíš
nebo se neosmělíš a jedním dechem řekneš
vše co ti bylo oznámeno
právě to čemu v Barceloně chtějí naslouchat?

Usínáš a opakuješ: Pravda? Nemá ji nikdo:
papež biskupové a stávkový výbor
i tvoji přátelé
jsou tak omylní jak Occam a já.

Přeložil JIRÍ BRYNDA

Báseň *Preludium k nezdařené generální stávce* (Preludio a una huelga general dracasada) je ze sbírky *El Rey Mendigo*, nakladatelství Lumen, Barcelona 1988.